

Fængslet ta'r (stadig) de sidste

Afsonere i Kriminalforsorgens institutioner 2011 vs.
afsonere i Kriminalforsorgens institutioner 1999

Af Susanne Clausen
Direktoratet for Kriminalforsorgen
Straffuldbyrdelseskontoret
November 2013

Indhold

Forord.....	3
1. Indledning	4
2. Samtlige afsonere i fængsel og arresthus	6
2.1. Baggrund.....	6
2.2. Kriminalitet og straf	7
2.3. Placering og afsoningsvilkår	10
3. Afsonere i fængsler og arresthuse med dansk cpr-nummer	13
3.1. Baggrund.....	13
3.2. Anbringelse i barndom og ungdom.....	15
3.3. Civilstand	16
3.4. Uddannelse.....	16
3.5. Behandling for psykiske lidelser.....	17
3.6. Oplysninger vedrørende det aktuelle fuldbyrdelsesforløb	19
3.6.1. Kriminalitet og straf	20
3.6.2. Placering og afsoningsvilkår	23
3.6.3. Afstand mellem bopæl og afsoningsinstitution.....	25
4. Afslutning og konklusion.....	30
Litteratur.....	32
Bilag 1. Kategoriseringen af kriminalitet.....	33
Bilag 2. Oversigt over F-diagnoser i ICD-10.....	34

Forord

En stor tak skal lyde til Britta Kyvsgaard for at have stillet datasættet fra 1999-klientundersøgelsen til rådighed til brug for analyserne i denne rapport.

1. Indledning

I juli 2013 udkom rapporten Klientundersøgelsen 2011 (Clausen, 2013). Klientundersøgelse 2011 var inspireret af en tidligere undersøgelse, som blev foretaget i 1999 (Kyvsgaard, 1999). Formålet med disse klientundersøgelser har i begge tilfælde været at belyse Kriminalforsorgens klientel, hvad angår personlige, sociale og kriminalitetsmæssige forhold. 1999-undersøgelsen blev foretaget på foranledning af Differentieringsudvalget, som i 1998 havde fået til opgave at overveje ”hvorvidt der bør ske ændringer i de gældende regler og principper for fordelingen af indsatte set i lyset af udviklingen i samfundet samt i udviklingen i Kriminalforsorgens klientel” (Kriminalforsorgen, 2000a).

Formålet med denne rapport er at undersøge, om Kriminalforsorgens klientel i de 12 år, der er gået mellem de to klientundersøgelser, har ændret sig, hvad angår personlige, sociale og kriminalitetsmæssige forhold. Dette er gjort ved at sammenligne de to klientundersøgelser fra henholdsvis 1999 og 2011.

De to klientundersøgelser har samme design, idet der er tale om tværsnitsundersøgelser, hvor undersøgelsespopulationen består af alle de klienter, som afsoner på en given dag.¹ I 1999 var undersøgelsesdagen den 23. februar, mens undersøgelsesdagen i 2011 var den 31. januar. Det er altså de personer, som afsoner en dom i Kriminalforsorgens institutioner disse dage, som undersøgelseerne omfatter.

De to undersøgelser adskiller sig fra hinanden ved, at datagrundlaget er forskelligt. I 1999 blev datamaterialet indsamlet ved et spørgeskema, som på undersøgelsesdagen blev besvaret af den indsattes kontaktperson.² Målgruppen for 1999-undersøgelsen er ’alle de personer, der pr. 23. februar 1999 afsonede en straf i et fængsel eller arresthus’. Langt hovedparten af spørgsmålene i spørgeskemaet forudsættes at kunne besvares ud fra de indsattes journal og øvrige akter i sagen. Britta Kyvsgaard har stillet datasættet fra 1999 til rådighed til brug for denne komparative analyse.

I 2011-undersøgelsen er datamaterialet baseret på registeroplysninger primært fra Danmarks Statistik. Der anvendes dog også oplysninger fra Kriminalforsorgens eget klientsystem. Danmarks Statistiks registre indeholder udelukkende oplysninger om personer, som har et dansk cpr-nummer. Det betyder, at udlændinge uden fast tilknytning til Danmark (dvs. personer som ikke har et dansk cpr-nummer) er udeladt i hovedparten af 2011-undersøgelsen (Clausen, 2013). For at gøre de to undersøgelsespopulationer sammenlignelige er udlændinge uden dansk cpr-nummer således også ekskluderet af 1999-populationen i visse af analyserne i denne rapport (kapitel 3).

Spørgsmålet er, om det forhold, at der er anvendt forskellige metoder til at indsamle datamaterialet i de to klientundersøgelser, har nogen betydning for sammenligheden af undersøgelseerne? Det vurderes det ikke at have i væsentlig grad. Der kan dog være nogle vanskeligheder i forbindelse med en sammenligning, som nævnes i det følgende:

¹ Klientundersøgelsen 2011 adskiller sig dog fra 1999-undersøgelsen ved, at den omfatter samtlige klienter, dvs. tilsynsklienterne og varetægtsfængslede også er inkluderet i 2011-undersøgelsen. Eftersom denne undersøgelse kun omhandler afsonere, er tilsynsklienter og varetægtsfængslede blevet ekskluderet af 2011-populationen til dette formål. Ligeledes er de personer, som har fået tilladelse til at afsoner med elektronisk fodlænke, blevet ekskluderet af 2011-populationen. Denne rapport omhandler således udelukkende personer, som afsoner og i den forbindelse er frihedsberøvet i Kriminalforsorgens institutioner.

² Eller af det medlem af personalegruppen, der i øvrigt har størst kendskab til den indsatte.

- I 1999-datasættet er der en forholdsvis stor andel ubesvarede oplysninger. Det er særligt de indsatte, som afsoner hæftestraffe, hvor der er mange ubesvarede oplysninger.³ Det vurderes således, at det er de mindst belastede afsonere (kriminelt og socialt), der mangler oplysninger for.
- Eftersom 1999-undersøgelsen er baseret på journaloplysninger eller akter, kan der være et vist mørketal i det omfang, at oplysningen ikke er registreret i klientjournalen.
- I nogle få spørgsmål i 1999-undersøgelsen spørges der til den indsattes situation *før indsættelsen*. For disse variabler er det ikke muligt at sammenligne med 2011-undersøgelsen, da 2011-undersøgelsen refererer til den indsattes situation *på undersøgelsestidspunktet*.⁴ Oplysninger om den indsattes situation før indsættelse, hvad angår bolig, forsørgelse og familieforpligtelser, vil imidlertid blive belyst i den brugerundersøgelse, som Kriminalforsorgen gennemfører i efteråret 2013.

I det følgende kapitel (kapitel 2) sammenlignes *samtlig*e klienter, som afsoner i Kriminalforsorgens institutioner i henholdsvis 1999 og 2011. Oplysningerne vedrørende 1999-populationen er baseret på spørgeskemaerne fra 1999-undersøgelsen. Oplysningerne vedrørende 2011-populationen stammer udelukkende fra Klientsystemet. Udlændinge uden tilknytning til Danmark (dvs. uden dansk cpr-nummer) er således inkluderet i kapitel 2.

I kapitel 3 udgør undersøgelsespopulationerne udelukkende de klienter, som afsoner i Kriminalforsorgens institutioner, og *som har et dansk cpr-nummer*. Oplysningerne for 1999-populationen er baseret på spørgeskemaerne fra 1999-undersøgelsen. Oplysningerne vedrørende 2011-populationen stammer fra Danmarks Statistik.

³ Blandt samtlige afsonere i 1999-datasættet er der 220, som afsoner en hæftestraf. Af disse 220 hæfteafsonere har 216 et dansk cpr-nummer. Af de 216 hæfteafsonere med dansk cpr-nummer, afsoner 57 pct. på Kærshovedgård, mens 16 pct. afsoner på Gribskov. 63 pct. af de 216 hæfteafsonere er dømt for færdselslovskriminalitet, og 79 pct. afsoner en dom på indtil 30 dage. En ganske stor del af hæfteafsonerne er således færdselslovsovertrædere med forholdsvis korte domme. For en stor del af hæfteafsonerne mangler baggrundsuplysninger. For 75 pct. af de 216 hæfteafsonere mangler således oplysninger om anbringelse i barndom/ungdom, 74 pct. mangler oplysninger om beskæftigelse før indsættelsen, 74 pct. mangler oplysninger om civilstand, 74 pct. mangler oplysninger om børn, 75 pct. mangler oplysninger om uddannelse, og 74 pct. mangler oplysninger om psykiske problemer.

⁴ Muligheden for at belyse de indsattes situation før indsættelsen ved hjælp af øvrige undersøgelser er blevet afsøgt. I den forbindelse er det overvejet, om oplysninger fra en spørgeskemaundersøgelse blandt de indsatte i 2008 kunne anvendes. Det vurderes imidlertid, at disse data ikke er sammenlignelige, idet der formodes at være en overrepræsentation af ressourcerstærke indsatte i denne undersøgelsespopulation (Kjær Minke, 2012). Der er således langt færre indsatte, som blot har grundskole som højeste fuldførte uddannelse i Kjær Minkes undersøgelse end i Klientundersøgelsen 2011.

2. Samtlige afsonere i fængsel og arresthus

Undersøgelsespopulationerne består af 2.689 personer, som afsonede en fængselsstraf i Kriminalforsorgens institutioner i 1999 og 2.716 personer, som afsoner en fængselsstraf i Kriminalforsorgens institutioner i 2011.⁵ Oplysningerne vedrørende 1999-populationen er baseret på spørgeskemaerne fra 1999-undersøgelsen⁶, mens oplysningerne vedrørende 2011-populationen udelukkende stammer fra Klientsystemet. Udlændinge, som ikke har tilknytning til Danmark (dvs. ikke har et dansk cpr-nummer), er således inkluderet i dette kapitel.

Tabel 2.1. Undersøgelsespopulation (samtlige afsonere) fordelt på tilknytning

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Personer med dansk cpr-nummer	2.596	94,9	2.610	96,5
Udlændinge uden dansk cpr-nummer	93	4,7	106	3,5
Samtlige afsonere	2.689	100	2.716	100

2.1. Baggrund

Tabel 2.2 viser kønsfordelingen i de to klientpopulationer. Som det fremgår af tabellen, var der lidt flere kvinder blandt afsonerne i 1999 (fem pct.) end blandt afsonerne i 2011 (fire pct.). I begge år er det dog således, at langt hovedparten af afsonerne er mænd.

Tabel 2.2. Køn

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Mænd	2.553	94,9	2.620	96,5
Kvinder	127	4,7	96	3,5
Uoplyst	9	0,3	0	0,0
I alt	2.689	100	2.716	100

Tabel 2.3 viser aldersfordelingen blandt afsonerne i henholdsvis 1999 og 2011. Tabel 2.3 viser, at 2011-populationen adskiller sig fra 1999-populationen ved, at der i 2011 er flere unge afsonere (18-24-årige) og flere modne afsonere (40 år og derover), mens der er færre afsonere i alderen 25-39 år. Samlet set giver det et lidt højere aldersgennemsnit blandt 2011-afsonerne (33,4 år) end blandt 1999-afsonerne (32,9 år).

⁵ Som tidligere nævnt er personer, som har fået tilladelse til at afsoner med elektronisk fodlænke, blevet ekskluderet af 2011-populationen.

⁶ Når procentfordelingen i denne rapport ikke altid stemmer overens med procentfordelingen i tabellerne i 1999-undersøgelsen, skyldes det, at de uoplyste sager inkluderes i procentfordelingen i tabellerne i denne rapport, mens Kyvsgaard i 1999-rapporten udelader uoplyste sager af procentfordelingen og udelukkende foretager procentfordeling på oplyste sager.

Tabel 2.3. Alder

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
15-17 år	11	0,4	10	0,4
18-19 år	76	2,8	144	5,3
20-24 år	445	16,5	563	20,7
25-29 år	609	22,6	446	16,4
30-34 år	545	20,3	398	14,7
35-39 år	401	14,9	378	13,9
40-44 år	258	9,6	310	11,4
45-49 år	155	5,8	239	8,8
50 år +	179	6,7	228	8,4
Uoplyst	10	0,4	0	0,0
I alt	2.689	100	2.716	100
Gns.	32,9	-	33,4	-

Tabel 2.4 viser fordelingen af statsborgerskab for de to klientpopulationer. I 1999 var 89 pct. af afsonerne danske statsborgere. Denne andel er faldet til 85 pct. i 2011. Der er altså blevet flere afsonere med udenlandsk statsborgerskab i årenes løb, selvom hovedparten af afsonerne stadig har dansk statsborgerskab. Det er afsonere med statsborgerskab fra Europa i øvrigt, som tegner sig for hovedparten af stigningen i andelen af personer med udenlandsk statsborgerskab (med en stigning på 1,5 procentpoint).

Tabel 2.4. Statsborgerskab

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Danmark	2.387	88,8	2.317	85,3
Norden	19	0,7	24	0,9
Europa i øvrigt	126	4,7	169	6,2
Mellemøsten	48	1,8	61	2,2
Asien	28	1,0	48	1,8
Afrika	48	1,8	67	2,5
Nordamerika	5	0,2	0	0,0
Syd- og Mellemamerika	5	0,2	5	0,2
Statsløs	16	0,6	23	0,8
Australien, New Zealand mv.	.	.	1	0,0
Uoplyst	7	0,3	1	0,0
I alt	2.689	100	2.716	100

2.2. Kriminalitet og straf

Tabel 2.5 viser, hvilken type kriminalitet afsonerne er dømt for.⁷ Tabellen viser, at der i 2011 er flere afsonere, som er dømt for vold eller anden personfarlig kriminalitet (stigning på 5,0 procentpoint), og at der ligeledes er en lidt større andel af afsonere, der er dømt for voldtægt og

⁷ Oplysningerne stammer fra Klientsystemet. Af instruktionen fremgår, at i fald klienten er dømt for mere end ét forhold, er det kriminaliteten med den største strafferamme, som skal indtastes.

anden sædelighedskriminalitet, en lidt større andel, der er dømt for narkotikakriminalitet og en lidt større andel, der er dømt for røveri. Derimod er det en mindre andel af afsonere i 2011, som er dømt for tyveri, brugstyveri mv. (et fald på 7,7 procentpoint) og færdselslovskriminalitet (et fald på 4,8 procentpoint).

Tabel 2.5. Kriminalitet

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Drab	216	8,0	221	8,1
Vold og anden personfarlig kriminalitet	490	18,2	629	23,2
Brandstiftelse	26	1,1	28	1,0
Voldtægt og anden sædelighedskriminalitet	80	3,0	151	5,6
Narkotikakriminalitet	420	15,6	464	17,1
Røveri	373	13,9	404	14,9
Tyveri, brugstyveri mv.	456	17,0	253	9,3
Andre ejendomsforbrydelser	79	2,9	74	2,7
Straffelov i øvrigt	135	5,0	172	6,3
Færdselslovskriminalitet	275	10,2	148	5,4
Lov om euforiserende stoffer	77	2,9	97	3,6
Særlov i øvrigt	51	1,9	49	1,8
Uoplyst	8	0,3	.	.
Vilkårsovertrædelse	.	.	26	1,0
I alt	2.689	100	2.716	100

Alt i alt tegner det et billede af, at afsonerne i 2011 er mere kriminelt belastede end afsonerne i 1999, idet en større andel af 2011-afsonerne er dømt for alvorlig og personfarlig kriminalitet end de var i 1999. Der er to forklaringer på denne udvikling.

Dels er der i 2011 (antalsmæssigt) flere afsonere, som er dømt for vold og anden personfarlig kriminalitet og flere afsonere, som er dømt for anden alvorlig kriminalitet (voldtægt og anden sædelighedskriminalitet, narkotikakriminalitet og røveri). Årsagerne til dette kan skyldes en kombination af en øget anmeldelsestilbøjelighed for vold⁸, en stigning i antallet af anmeldelser og domfældelser for vold, sædelighedskriminalitet, narkotikakriminalitet og røveri⁹, og at straffeskærpelser har medført, at særligt voldsdømte og narkotikadømte afsoner i længere tid.

Dels er der færre afsonere, som i 2011 er dømt for mindre alvorlig kriminalitet såsom tyveri, brugstyveri mv. og færdselslovskriminalitet. Årsagerne til dette kan skyldes følgende:

⁸ For mere information om den stigende anmeldelsestilbøjelighed for vold henvises til Balvig & Kyvsgaard, 2009 og Balvig, Kyvsgaard & Boesen Pedersen, 2012.

⁹ Fra 1999 til 2011 er der sket et fald i antallet af anmeldelser for seksualforbrydelser, men en stigning i antallet af domfældelser. Hvad angår vold, narkotikakriminalitet og røveri er der både sket en stigning i antallet af anmeldelser og en stigning i antallet af domfældelser. Det skal dog påpeges, at fængselspopulationen i 2011 ikke udelukkende består af personer, som har fået dom i 2011, men derimod af dem, som har fået dom i årene forinden. Alligevel giver sammenligningen af de to år et billede af kriminalitetsudviklingen.

- Faldet i andelen af afsonere, som er dømt for færdselslovskriminalitet, skyldes en lovændring i 2000, der betød, at færdselslovsovertrædere (spritbilister) kunne idømmes samfundstjeneste eller alkoholistbehandling i stedet for fængselsstraf.¹⁰
- Faldet i andelen af afsonere, som er dømt for tyveri, brugstyveri mv. skyldes formentlig en kombination af stigende anvendelse af samfundstjeneste (også til berigelseskriminelle), indførelse af fodlænkeordningen i 2005, og et fald i antallet af anmeldelser og domfældelser for berigelseskriminalitet i perioden.

Når der bliver færre afsonere, som er dømt for mindre alvorlig kriminalitet, betyder det imidlertid også, at afsonere, som er dømt for alvorligere kriminalitet, kommer til at udgøre en større andel af fængselspopulationen i 2011. Der sker således en større koncentration blandt fængselspopulationen, så den i 2011 i højere grad kommer til at bestå af dømte, som har begået alvorligere kriminalitet.

Af bilag 1 fremgår, hvordan kriminalitetskategorierne fra henholdsvis 1999 og 2011 er blevet omkodet, så de er sammenlignelige.

Tabel 2.6 viser, hvilken straf de dømte i de to klientpopulationer er idømt. Hæftestrafen blev afskaffet i 2001, hvorfor kategorien ikke optræder for 2011-populationen. I 1999 var det otte pct., som afsonede en hæftestraf, mens 89 pct. afsonede en tidsbestemt fængselsstraf. Det betyder, at i alt 97 pct. af afsonerne i 1999 afsonede en tidsbestemt straf.

Tabel 2.6. Straffens art

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Tidsbestemt hæftestraf	220	8,2	.	.
Tidsbestemt fængselsstraf	2.391	88,9	2.643	97,3
Livstid	13	0,5	19	0,7
Forvaring	36	1,3	54	2,0
Bødeforvandlingsstraf	29	1,1	0	0,0
I alt	2.689	100	2.716	100

I 2011 er det ligeledes 97 pct. af afsonerne, som afsoner en tidsbestemt straf. 13 personer (0,5 pct.) afsonede en livstidsstraf i 1999, mens det er 19 personer (0,7 pct.) i 2011. 36 personer (1,3 pct.) var idømt forvaring i 1999, mens 54 personer (2,0 pct.) er idømt forvaring i 2011.¹¹ Der var 29 personer (1,1 pct.), som på undersøgelsesdagen (d. 23. februar) afsonede en bødeforvandlingsstraf i 1999. I 2011 er der ingen, som afsoner en bødeforvandlingsstraf på undersøgelsesdagen (d. 31. januar).

Tabel 2.7 viser straffens længde. I tabellen anvendes de kategorier, som er blevet anvendt i 1999-undersøgelsen. En sammenligning af de to klientpopulationer viser, at afsonerne i 1999 havde kortere domme. Der var således i alt 1.365 personer (svarende til 51 pct.), som i 1999 havde en dom på 1 år eller derunder. I 2011 er det i alt 908 personer (svarende til 33 pct.), som har en dom på 1 år eller derunder. Det betyder omvendt, at mens det er knapt halvdelen af 1999-afsonerne, som har en

¹⁰ Før lovændringen i 2000 var der en administrativ benådningsordning, hvor spritbilister, der var idømt en ubetinget dom, kunne søge om at blive benådet for at afsoner sin dom, hvis de i stedet gennemførte et 1-årigt behandlingsforløb for deres alkoholmisbrug. Kriminalforsorgen vurderede i 1994, at det var mellem 20-40 pct. af målgruppe, som tog imod dette tilbud (Clausen Nielsen & Kyvsgaard, 2007).

¹¹ Grønlandere, der efter den grønlandske kriminallov er idømt forvaring med anbringelse i Anstalten ved Herstedvester, er inkluderet under forvaring.

dom på over 1 år eller som afsoner en tidsubestemt straf, er det to tredjedele af 2011-afsonerne, som har en dom på over 1 år eller som afsoner en tidsubestemt straf. Denne forskel afspejles også i den gennemsnitlige strafflængde. I 1999 havde afsonerne en gennemsnitlig strafflængde på 903 dage. Dette gennemsnit er steget til 1.153 dage i 2011-populationen.

Når straffen generelt er øget, skyldes det den tidligere nævnte koncentration af fængselspopulationen, idet lovovertrædere, som idømmes korte domme for færdselslovskriminalitet og berigelseskriminalitet, i høj grad får lov til at afsoner med alternativer. Det betyder således, at den resterende fængselspopulation kommer til at bestå af indsatte med længerevarende domme for alvorlig kriminalitet. Ligeledes betyder strafskærpelser i den mellemliggende periode, at de indsatte kommer til at afsoner i længere tid i 2011 end de gjorde i 1999 for samme type kriminalitet.

Tabel 2.7. Straffens længde

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
1-14 dage	99	3,7	12	0,4
15-30 dage	157	5,8	64	2,4
31-60 dage (31-60 dage)	258	9,6	136	5,0
>2-3 mdr. (61-90 dage)	118	4,4	85	3,1
>3-6 mdr. (91-184 dage)	303	11,3	231	8,5
>6-12 mdr. (185-365 dage)	430	16,0	366	13,5
>1 år-2 år (366 dage-730 dage)	406	15,1	555	20,4
>2 år-3 år (731 dage-1.095 dage)	243	9,0	345	12,7
>3 år-5 år (1.096-1.825)	223	8,3	316	11,6
>5 år-7 år (1.826-3.555 dage)	127	4,7	176	6,5
>7 år-10 år (3.556-3.650 dage)	129	4,8	153	5,6
>10 år (3.651 dage og derover)	140	5,2	187	6,9
Uoplyst	7	0,3	17	0,6
Livstid	13	0,5	19	0,7
Forvaring	36	1,3	54	2,0
Gennemsnit i dage ¹²	902,7	-	1.152,5	-
I alt	2.689	100	2.716	100

2.3. Placering og afsoningsvilkår

Tabel 2.8 viser, hvor de indsatte afsonede på undersøgelsesdagen i henholdsvis 1999 og 2011. Mest bemærkelsesværdig er, at der i 1999 var en højere andel, som afsonede i Københavns Fængsler (fem pct.) og i arresthuse i provinsen (11 pct.). I 2011 er det kun to pct. af afsonerne, som afsoner i Københavns Fængsler og otte pct., der afsoner i arresthuse i provinsen.

¹² Personer idømt livstid og forvaring er udeladt af beregningen. Ligeledes er de personer, hvor strafflængden er uoplyst. 14 personer fra 2011-klientpopulationen er registreret med en strafflængde på 0 dage i Klientsystemet. Det skyldes formentligt, at der ikke var foretaget en strafberegning. Disse sager er i denne rapport omkodet til uoplyst, og indgår dermed ikke i udregningen af gennemsnittet. Det betyder, at den gennemsnitlige strafflængde i denne rapport adskiller sig en smule fra det oplyste i rapporten Klientundersøgelsen 2011 (Clausen, 2013).

Tabel 2.8. Institution

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Jyderup	126	4,7	151	5,6
Midtjylland (Nr. Snede+Kærshovedgård)	241	9,0	288	10,6
Møgelkær	147	5,5	175	6,4
Sdr. Omme	232	8,6	196	7,2
Renbæk	116	4,3	159	5,9
Søbysøgård	93	3,5	134	4,9
Horserød	266	9,9	195	7,2
Kragsskovhede	173	6,4	202	7,4
Kastanienborg	20	0,7	.	.
Amstrup	22	0,8	.	.
Gribskov	50	1,9	.	.
Anstalten ved Herstedvester	143	5,3	148	5,4
Vridsløselille	209	7,8	205	7,5
Nyborg	170	6,3	200	7,4
Ringe	89	3,3	82	3,0
Østjylland (Horsens)	160	6,0	193	7,1
Københavns Fængsler	143	5,3	57	2,1
Arresthuse	289	10,7	205	7,5
Pensioner	-	-	126	4,6
I alt	2.689	100	2.716	100

I tabel 2.9 er afsonerne fordelt på institutionstype. I 1999 var det i alt 29 pct. af afsonerne, som afsonede i lukkede fængsler, mens 55 pct. afsonede i åbne fængsler. I 2011 er det ligeledes 55 pct. af afsonerne, som afsoner i åbne fængsler, mens 31 pct. afsoner i lukkede fængsler. Andelen, som afsoner i lukkede fængsler, er således steget en smule. Som tidligere nævnt er den væsentligste forskel imidlertid, at der er færre, der nu (dvs. i 2011) afsoner i Københavns Fængsler og arresthuse.

Tabel 2.9. Institutionstype

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Lukkede fængsler	771	28,7	828	30,5
Åbne fængsler	1.486	55,3	1.500	55,2
Københavns Fængsler	143	5,3	57	2,1
Arresthuse	289	10,7	205	7,5
Pensioner	.	.	126	4,6
I alt	2.689	100	2.716	100

Det skal i den forbindelse nævnes, at det specifikt fremgik af Differentieringsudvalgets kommissorium, at udvalget skulle overveje, hvorvidt brugen af arresthusene til strafafsoning (i 1999) var hensigtsmæssigt. Differentieringsudvalget konkluderede i den forbindelse, at de mente, at arresthusene (i 1999) i for høj grad blev anvendt til a) strafafsonere, som på grund af kapacitetsproblemer ventede på at blive overført til fængsel, efter de havde fået dom, og b) strafafsonere, som blev midlertidigt overført til arresthus efter beslutning om overførsel fra åbent til lukket fængsel. Man har siden hen haft fokus på dette i forbindelse med opfølgningen på de

kapacitets- og belægsanalyser, som Kriminalforsorgen gennemfører, og det kan således forklare, hvorfor der er færre klienter, som i 2011 afsoner i arresthusene og Københavns Fængsler.

1999-undersøgelsen indeholder ikke oplysninger om, hvor mange personer, som afsonede på en pension. Oplysningen om afsoningsinstitution refererer til 'moderinstitutionen', dvs. fængslet eller arresthuset.

Der fremgår dog af 1999-klientundersøgelsen, at 74 personer var udstationeret på undersøgelsesdagen. Hovedparten af disse var formentligt udstationeret på en pension fra et åbent fængsel. Det fremgår endvidere af 1999-undersøgelsen, at 26 personer af de i alt 70 personer, som afsonede alternativt (jævnfør den daværende § 49 stk. 2 i straffeloven), afsonede på en pension.¹³ Det betyder, at omkring 100 personer i 1999 afsonede deres dom på en pension.

¹³ Følgende pensioner nævnes: Brøndbyhus, Fanø, Holsbjergvej, Lyng, Lysholmgård og Skejby.

3. Afsonere i fængsler og arresthuse med dansk cpr-nummer

Undersøgelsespopulationerne er i dette kapitel afgrænset således, at begge klientpopulationer udelukkende består af personer med dansk cpr-nummer. Som nævnt i kapitel 1 er de 93 personer uden dansk cpr-nummer (dvs. udlændinge uden dansk tilknytning) ekskluderet i dette afsnit for at gøre det muligt at sammenligne de to klientundersøgelser, hvad angår sociale baggrundsfaktorer og kriminel belastning. Oplysningerne for 1999-populationen er baseret på spørgeskemaerne fra 1999-undersøgelsen, mens oplysningerne vedrørende 2011-populationen stammer fra Danmarks Statistik.

I 1999 var der 2.596 personer med et dansk cpr-nummer, som afsonede i Kriminalforsorgens institutioner, mens der i 2011 er 2.610 personer med et dansk cpr-nummer, som afsoner i Kriminalforsorgens institutioner.¹⁴

Tabel 3.1. Undersøgelsespopulation (afsonere som har dansk cpr-nummer)

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Oprindelig undersøgelsespopulation	2.689		2.716	
Ekskluderet (udlændinge uden fast tilknytning til Danmark) ¹⁵	93		106	
Afsonere med dansk cpr-nummer	2.596		2.610	

3.1. Baggrund

Tabel 3.2. viser kønsfordelingen i de to klientpopulationer. Som tabellen viser, var der en lidt større andel af kvinder (fem pct.) blandt 1999-populationen, end i 2011-populationen (tre pct.). I begge år er det dog således, at hovedparten af afsonerne er mænd.

Tabel 3.2. Køn

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Mænd	2.467	95,0	2.522	96,6
Kvinder	120	4,6	88	3,4
Uoplyst	9	0,3	0	0,0
I alt	2.596	100	2.610	100

Tabel 3.3 viser aldersfordelingen blandt afsonerne i de to år. Der er samme andel afsonere, som er helt unge (15-17 år) i begge år, nemlig 0,4 pct. Derimod er der en større andel unge afsonere (18-24 år) i 2011 end der var i 1999, ligesom der også er en større andel modne afsonere (40 år og derover). Det betyder omvendt, at der i 1999 var flere afsonere i aldersgrupperne 25-29 år, 30-34 år

¹⁴ Personer, som har fået tilladelse til at afsoner med elektronisk fodlænke, er blevet ekskluderet af 2011-populationen.

¹⁵ I bilag 1 i Klientundersøgelsen fra 1999, er 114 personer registreret som 'indsatte er udlænding uden bopæl og fast tilknytning til Danmark ved indsættelsen'. I selve datamaterialet er de 114 personer kategoriseret som 'udlænding/dansker uden bopæl i Danmark'. En krydstabel mellem denne variabel og variabelen statsborgerskab viser, at af de 114 personer, har 21 personer dansk statsborgerskab, mens 93 personer ikke har dansk statsborgerskab. Idet det formodes, at de 21 danske statsborgere har dansk cpr-nummer, er det alene de 93 personer, der ikke har dansk statsborgerskab og som ikke har bopæl i Danmark, der udelades af 1999-populationen, idet disse formodes ikke at have et dansk cpr-nummer.

og 35-39 år. Aldersgennemsnittet blandt afsonerne er en smule højere i 2011 (33,3 år) end det var i 1999 (32,8 år).

Tabel 3.3. Alder

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
15-17 år	11	0,4	10	0,4
18-19 år	75	2,9	139	5,3
20-24 år	436	16,8	548	21,0
25-29 år	594	22,9	430	16,5
30-34 år	524	20,2	380	14,6
35-39 år	386	14,9	358	13,7
40-44 år	243	9,4	297	11,4
45-49 år	151	5,8	233	8,9
50 år +	168	6,5	215	8,2
Uoplyst	8	0,3	0	0,0
I alt	2.596	100	2.610	100
Gns.	32,8	-	33,3	-

Tabel 3.4 viser den etniske oprindelse i de to klientpopulationer (med danske cpr-numre). I 1999 havde 89 pct. af afsonerne dansk oprindelse, mens seks pct. var indvandrere og fem pct. efterkommere. I 2011 er andelen af indvandrere steget til 15 pct., mens efterkommere udgør syv pct. af afsonerne. 75 pct. af afsonerne har dansk oprindelse i 2011. Andelen af afsonere med dansk oprindelse er altså faldet fra 1999 til 2011, om end de stadig udgør hovedparten af afsonerne.

Tabel 3.4. Etnicitet

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Dansk	2.298	88,5	1964	75,2
Indvandrer	167	6,4	397	15,2
Efterkommer	123	4,7	175	6,7
Uoplyst	8	0,3	74	2,8
I alt	2.596	100	2.610	100

Samlet set udgjorde indvandrere og efterkommere 11 pct. af fængselspopulationen i 1999, mens de i 2011 udgør 22 pct. af fængselspopulationen. Det skal bemærkes, at samfundet uden for murene også har ændret sig i den mellemliggende periode mod en større andel af indvandrere og efterkommere i befolkningen. I 1999 udgjorde indvandrere og efterkommere således syv pct. af befolkningen, mens de udgør 10 pct. af befolkningen i 2011. Som det fremgår, er stigningen i andelen af indvandrere og efterkommere imidlertid større i fængselspopulationen (en forskel på 11 procentpoint), end i den danske befolkning (en stigning på tre procentpoint). Der er således ingen tvivl om, at der – også relativt – er kommet en større andel af indvandrere og efterkommere blandt fængselspopulationen.

Tabel 3.5 viser, hvorvidt de indsatte i de to undersøgelsespopulationer har dansk statsborgerskab eller ej. Af 1999-datasættet fremgår ikke, hvilket 'andet' statsborgerskab der er noteret i selve spørgeskemaet, ligesom det heller ikke fremgår af bilaget til 1999-rapporten. Det er således ikke

muligt at lave en yderligere kategorisering af 'andet' statsborgerskab til tabel 3.5.¹⁶ Tabellen viser, at 92 pct. af 1999-populationen havde et dansk statsborgerskab, mens otte pct. havde et andet statsborgerskab. I 2011 er det 88 pct. af populationen, som har dansk statsborgerskab, mens 12 pct. har et andet statsborgerskab. Der er således blevet flere afsonere med andet statsborgerskab end dansk fra 1999 til 2011.

Tabel 3.5. Statsborgerskab

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Danmark	2.387	91,9	2.286	87,6
Andet	203	7,8	324	12,4
Uoplyst	6	0,2	0	0,0
I alt	2.596	100	2.610	100

3.2. Anbringelse i barndom og ungdom

Af tabel 3.6. fremgår, hvorvidt afsonerne i de to undersøgelsespopulationer har været anbragt uden for hjemmet under deres barndom eller ungdom (dvs. indtil det 18. år). I 1999-populationen havde 21 pct. af afsonerne været anbragt uden for hjemmet i barndom eller ungdom, mens knapt halvdelen ikke havde været anbragt uden for hjemmet. 19 pct. svarede 'ved ikke' til spørgsmålet. Som tidligere nævnt er spørgeskemaet i 1999 udfyldt af den indsattes kontaktperson. Når kontaktpersonen har angivet 'ved ikke', må det derfor skyldes, at det ikke fremgår af journalen eller øvrige sagsakter, om den indsatte har været anbragt i barndom eller ungdom. I 10 pct. af 1999-populationen er spørgsmålet om anbringelse ikke udfyldt (uoplyst).¹⁷ I alt er der 764 personer, hvor oplysningen om anbringelse ikke er registreret i 1999-undersøgelsen. Det er en forholdsvis stor andel (29 pct.), og det betyder, at oplysningen er noget usikker.

Tabel 3.6. Anbringelse i barndom eller ungdom (indtil 18. år)

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	550	21,2	904	34,6
Nej	1.282	49,4	1.706	65,4
Ved ikke	499	19,2	.	.
Uoplyst	265	10,2	.	.
I alt	2.596	100	2.610	100

Oplysningen fra 2011 stammer som tidligere nævnt fra registeroplysninger. Af de 2.610 personer med dansk cpr-nummer, er 904 personer, svarende til 35 pct., registreret som anbragt uden for hjemmet én eller flere gange i løbet af deres barndom eller ungdom. 65 pct. er således ikke registreret som anbragt.¹⁸

¹⁶ De oplysninger, som blev præsenteret i kapitel 2 (tabel 2.4) stammer fra en tabel i 1999-rapporten, hvor alle personer, dvs. også personer uden dansk cpr-nummer, er inkluderet. Tabel 2.4 er dermed lavet på baggrund af tabellen i 1999-rapporten og ikke på selve 1999-datasættet.

¹⁷ Af disse 265 personer, hvor spørgsmålet er ubesvaret, er de 162 (61 pct.) hæfteafsonere.

¹⁸ De personer, som ikke er født i Danmark, men indvandrer hertil som voksen, vil ikke være registreret i det danske register over anbringelser (i barndom og ungdom). Disse klienter er i 2011-undersøgelsen kategoriseret sammen med dem, som ikke er registreret med anbringelser.

En sammenligning af de to klientpopulationer (på det foreliggende datagrundlag med den førnævnte usikkerhed for 1999-oplysningerne) viser således, at der nu (i 2011) er en større andel af afsonerne, som har været anbragt uden for hjemmet i barndom eller ungdom, end der var i 1999.¹⁹

3.3. Civilstand

Af tabel 3.7 fremgår afsonernes civilstand. For at gøre de to klientpopulationer sammenlignelige, er kategorien ugift splittet op i to kategorier.

Tabel 3.7. Civilstand

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Gift	332	12,8	331	12,7
Ugift, fast samlivsforhold	406	15,6	1.842	70,6
Ugift, enlig	1.296	49,9		
Fraskilt/enke/enkemand	292	11,2	363	13,9
Ved ikke	66	2,5	.	.
Uoplyst	204	7,9	74	2,8
I alt	2.596	100	2.610	100

Af tabellen fremgår, at der er samme andel af indsatte i de to populationer, som er gift (13 pct.). I 1999 var det i alt 66 pct. af afsonerne, som var ugift. I 2011 er andelen af ugifte 71 pct. Der er således en større andel ugifte i 2011. Endvidere er der en lidt større andel i kategorien 'fraskilt/enke/enkemand' i 2011. Det skal dog bemærkes, at der i 1999-populationen er en større andel i kategorierne 'ved ikke' og 'uoplyst', hvilket kan bidrage til at forklare forskellene i civilstand for de to populationer.²⁰

3.4. Uddannelse

Tabel 3.8 viser fordelingen af den højeste fuldførte uddannelse for de to klientpopulationer.²¹ I 1999 havde 60 pct. af afsonerne grundskole som højeste fuldførte uddannelse. Det betyder, at de ikke har fået en kompetencegivende uddannelse efter, at de har forladt folkeskolen. I 2011 er det 69 pct. af afsonerne, som har grundskole som højeste fuldførte uddannelse. Der er altså i den mellemliggende periode blevet flere afsonere, som ikke har opnået en kompetencegivende uddannelse efter grundskolen. Tabellen viser også, at der nu er færre afsonere, som har en erhvervsfaglig uddannelse.

¹⁹ Undersøgelser fra Socialforskningsinstituttet viser, at andelen af anbragte børn i befolkningen har været konstant siden 1950. Det er således omkring én pct. af børnebefolkningen, som er anbragt uden for hjemmet på en given dato om året. Omkring seks pct. af befolkningen har været anbragt uden for hjemmet på et tidspunkt igennem deres barndom/ungdom (se Fuglsang Olsen, Egelund og Laustsen, 2011; Egelund & Hestbæk, 2003, Christoffersen, 1999). Der er således ikke noget, der peger på, at sandsynligheden for at blive anbragt uden for hjemmet i barndom/ungdom er steget.

²⁰ Af de 204 personer fra 1999, hvor oplysningen ikke findes, er 160 personer (78 pct.) hæfteafsonere.

²¹ Oplysningen om højeste fuldførte uddannelse er i 1999-datamaterialet konstrueret ved en kombination af de to oplysninger om henholdsvis højeste almene uddannelse (spg. 17) og højeste erhvervsuddannelse (spg. 18). I 1999 spørges også til de indsattes uddannelse *ved indsættelse*, men da uddannelsesniveaet kun ændrer sig langsomt over tid, vurderes det ikke at have stor betydning for sammenligneligheden af de to klientpopulationer.

I 2011 er det således 16 pct. af afsonerne, som er registreret med en erhvervsfaglig uddannelse som højeste fuldførte uddannelse, mens det var 20 pct. i 1999.²²

Tabel 3.8. Højeste fuldførte uddannelse

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Grundskole	1.566	60,3	1.789	68,5
Almengymnasiale uddannelser	44	1,7	47	1,8
Erhvervsgymnasiale uddannelser	37	1,4	17	0,7
Erhvervsfaglig uddannelse	516	19,9	410	15,7
Videregående uddannelse	66	2,5	60	2,3
Ved ikke	159	6,1	.	.
Uoplyst	208	8,0	287	11,0
I alt	2.596	100	2.610	100

3.5. Behandling for psykiske lidelser

Tabel 3.9 viser, hvor stor en andel af afsonerne i de to klientpopulationer, som har været indlagt til psykiatrisk behandling. I 1999 har kontaktpersonerne angivet, at otte pct. af de indsatte ifølge sagsakterne 'nogensinde har været indlagt til psykiatrisk behandling'. 83 pct. har ikke været indlagt, mens der mangler oplysninger om dette for ni pct. af afsonerne.²³

Oplysningen vedrørende 2011 er baseret på Det Psykiatriske Centrale Forskningsregister. Her er det 17 pct. af 2011-populationen, som siden 1995 er registreret som indlagt i forbindelse med en psykisk lidelse eller adfærdsmæssig forstyrrelse, dvs. hvor der er registreret en F-diagnose som aktions- eller bidiagnose. Disse F-diagnoser fremgår af ICD-10 oversigten i bilag 2. 83 pct. af 2011-populationen er ikke registreret for indlæggelse i forbindelse med psykisk lidelse.

Sammenligningen af de to populationer viser altså, at der er sket en stigning i andelen af indsatte, som har været indlagt til psykiatrisk behandling. Det skal dog i den forbindelse nævnes, at der mangler oplysninger for ni pct. af de indsatte i 1999-populationen, hvilket giver en usikkerhed. Det vil dog næppe være sådan, at samtlige disse har været indlagt til psykiatrisk behandling og således ville kunne udligne forskellen mellem de to indexår. Som tidligere nævnt består gruppen af uoplyst overvejende af de ikke særligt kriminelt eller socialt belastede hæfteafsonere.

Det må på den baggrund konkluderes, at der fra 1999 til 2011 er sket en reel stigning i andelen af indsatte, som tidligere har været indlagt til psykiatrisk behandling.²⁴

²² Af de 208 personer fra 1999, hvor oplysningen ikke findes, er 162 personer (78 pct.) hæfteafsonere.

²³ Af disse 235 personer, hvor oplysningen ikke findes, er de 159 personer (68 pct.) hæfteafsonere.

²⁴ Det skal i øvrigt bemærkes, at fra 1976 til 2003 er antallet af sengepladser i psykiatrien faldet fra 11.000 sengepladser til 3.676 sengepladser, mens antallet af ambulante besøg i samme periode er steget fra ca. 138.000 besøg til 643.000 besøg. Denne ændring afspejler en massiv udbygning af distriktspsykiatrien (Socialministeriet, Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Justitsministeriet 2006). Dette skift må alt andet lige betyde, at det har været vanskeligere at blive indlagt til psykiatrisk behandling for klientpopulationen fra 2011 end det var for klientpopulationen fra 1999.

Tabel 3.9. Været indlagt til psykiatrisk behandling

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	196	7,6	451	17,3
Nej	2.165	83,4	2.159	82,7
Uoplyst	235	9,1	.	.
I alt	2.596	100	2.610	100

Tabel 3.10 viser, hvorvidt klientpopulationerne fra de to år har modtaget psykiatrisk behandling. I 1999 har kontaktpersonerne angivet, at 23 pct. af de indsatte har modtaget psykiatrisk behandling, mens 68 pct. ikke har modtaget psykiatrisk behandling. Oplysningen mangler i ni pct. af sagerne.²⁵ I 2011 er det hele 34 pct. af de indsatte, som er registreret for at have modtaget behandling for psykiske lidelser, mens 66 pct. ikke har modtaget en sådan behandling.

Tabel 3.10. Modtaget psykiatrisk behandling

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	593	22,8	884	33,9
Nej	1.760	67,8	1.726	66,1
Uoplyst	243	9,4	.	.
I alt	2.596	100	2.610	100

Umiddelbart tyder det på, at det er sket en kraftig stigning af andelen af afsonere, som har modtaget behandling for psykiske lidelser. Det er dog uvist, i hvor høj grad oplysningerne i de to år er fuldstændig sammenlignelige. I 1999 blev der stillet fire forskellige spørgsmål, om hvorvidt den indsatte havde psykiske problemer. I 593 sager havde kontaktpersonen svaret ja til et eller flere af disse spørgsmål, og dermed angivet, at den indsatte havde haft psykiske problemer eller modtaget psykiatrisk behandling.²⁶

Oplysningen vedrørende 2011 er baseret på Det Psykiatriske Centrale Forskningsregister. Oplysningen om behandling for psykiske lidelser og adfærdsmæssige forstyrrelser omfatter alle behandlinger, hvor den indsatte er registreret med en F-diagnose som aktions- eller bidiagnose. Det skal i den forbindelse bemærkes, at også 'psykiske lidelse og adfærdsmæssige forstyrrelse forårsaget af brug af alkohol eller andre psykoaktive stoffer' er inkluderet blandt disse F-diagnoser i 2011-populationen.²⁷

Det er uvist om (psykiatriske) lidelser, som er forårsaget af brug af alkohol eller narkotika, er inkluderet i 1999-opgørelsen vedrørende psykiske problemer. I instruktionen i spørgeskemaet står,

²⁵ Af disse 243 personer, hvor oplysningen ikke findes, er de 159 personer (65 pct.) hæfteafsonere.

²⁶ Spørgsmål 55-58. De fire spørgsmål lyder: 55) Har den indsatte ifølge sagens akter nogensinde været indlagt til psykiatrisk behandling?, 56) Har den indsatte ifølge sagens akter på anden vis nogensinde modtaget psykiatrisk behandling?, 57) Findes der i personundersøgelsen eller i sagens øvrige akter i øvrigt – ud over det i spørgsmål 55 og 56 omtalte – oplysninger om, at den indsatte har eller har haft psykiske problemer?, 58) Er eller har den indsatte under den nuværende afsoning været underkastet psykiatrisk behandling og/eller været i psykiatrisk konsultation? Svarmulighederne har i alle fire spørgsmål været ja/nej.

²⁷ Af Klientundersøgelsen 2011 fremgår, at en stor andel af de behandlinger, som fængselsafsonerne er registreret med, er F10-19 diagnoser, dvs. psykiske lidelser og adfærdsmæssige forstyrrelse forårsaget af brug af alkohol eller andre psykoaktive stoffer.

at dette omhandler ikke enkeltstående psykologsamtaler eller terapi i forbindelse med eks. alkoholbehandling, hvilket kunne indikere, at (noget) behandling for alkoholrelaterede psykiske lidelser ikke var inkluderet i 1999-tallene.

I det ovenstående konkluderes, at der sandsynligvis nu (dvs. i 2011) er flere indsatte, som har været *indlagt* til psykiatrisk behandling, end der var i 1999. Derfor er det også sandsynligt, at der også nu (i 2011) er flere indsatte, som har modtaget psykiatrisk behandling i det hele taget, end der tidligere var (i 1999).

Tabel 3.11 viser den kriminelle belastning. Den kriminelle belastning er målt ved at registrere, hvor mange af afsonerne, som tidligere er idømt en frihedsstraf, dvs. en betinget eller en ubetinget dom, i en femårs periode før den aktuelle dom. I 1999 var det 66 pct. af afsonerne, som tidligere var idømt en frihedsstraf. I 2011 er andelen lidt større nemlig 69 pct., som tidligere er idømt en frihedsstraf.

Tabel 3.11. Tidligere frihedsstraf (5 år forinden aktuelle dom)

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	1.704	65,6	1.788	68,5
Nej	861	33,2	806	30,9
Uoplyst	31	1,2	16	0,6
I alt	2.596	100	2.610	100

Tabel 3.12 viser, hvorvidt afsonerne tidligere er idømt en ubetinget dom. Som det fremgår af tabellen er 54 pct. af de indsatte i 1999-populationen tidligere idømt en ubetinget dom. I 2011 er denne andel lidt højere, nemlig 58 pct.

Tabel 3.12. Tidligere ubetinget dom (5 år forinden aktuelle dom)

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	1.410	54,3	1.523	58,4
Nej	1.135	43,7	1.071	41,0
Uoplyst	51	2,0	16	0,6
I alt	2.596	100	2.610	100

3.6. Oplysninger vedrørende det aktuelle fuldbyrdelsesforløb

Oplysningerne i dette afsnit stammer henholdsvis fra spørgeskemaundersøgelsen (1999-klientundersøgelsen) og fra Kriminalforsorgens klientsystem (2011-klientundersøgelsen). Der foretages ingen sammenligning af oplysninger vedrørende orden og sikkerhed (fx disciplinærstraffe og udelukkelse af fællesskab) og misbrug. Det vurderes, at oplysningerne i de to klientundersøgelser, hvad disse faktorer angår, ikke er sammenlignelige. I øvrigt kan der foretages en direkte sammenligning af oplysningerne i årsstatistikken for henholdsvis 1999 og 2011 for at belyse, om der er sket en ændring, hvad angår nogle af disse forhold.

3.6.1. Kriminalitet og straf

Tabel 3.13 viser, hvilken type kriminalitet afsonerne er dømt for henholdsvis 1999 og 2011.²⁸ Tabellen viser, at der i 2011 er flere afsonere, som er dømt for vold eller anden personfarlig kriminalitet (en stigning på 5,1 procentpoint), og at der ligeledes er en lidt større andel af afsonere i 2011, der er dømt for voldtægt og anden sædelighedskriminalitet, samt narkotikakriminalitet. Derimod er der færre afsonere i 2011, som er dømt for tyveri, brugstyveri mv. (et fald på 8,0 procentpoint) og færre afsonere, som er dømt for færdselslovskriminalitet (et fald på 4,9 procentpoint).

Tabel 3.13. Kriminalitet

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Drab	212	8,2	215	8,2
Vold og anden personfarlig kriminalitet	488	18,8	624	23,9
Brandstiftelse	29	1,1	28	1,1
Voldtægt og anden sædelighedskriminalitet	79	3,0	145	5,6
Narkotikakriminalitet	361	13,9	416	15,9
Røveri	365	14,1	383	14,7
Tyveri, brugstyveri mv.	451	17,4	246	9,4
Andre ejendomsforbrydelser	79	3,0	73	2,8
Straffelov i øvrigt	130	5,0	166	6,4
Færdselslovskriminalitet	274	10,6	148	5,7
Lov om euforiserende stoffer	74	2,9	93	3,6
Særlov i øvrigt	46	1,8	47	1,8
Uoplyst	8	0,3	.	.
Vilkårsovertrædelse	.	.	26	1,0
I alt	2.596	100	2.610	100

Sammenligningen af de to klientpopulationer med dansk cpr-nummer viser således, at afsonerne i 2011 er mere kriminelt belastede end afsonerne var i 1999, idet en større andel af 2011-afsonerne er dømt for alvorlig og personfarlig kriminalitet end tidligere. Dette forklares af de samme årsager, som blev omtalt i kapitel 2, der omhandler samtlige afsonere.

En kombination af en øget anmeldelsestilbøjelighed for vold, en stigning i antallet af anmeldelser og domfældelser for vold, sædelighedskriminalitet, narkotikakriminalitet og røveri, og at strafskærpelser har medført, at særligt voldsdømte og narkotikadømte afsonere i længere tid, betyder således, at der i 2011 er flere afsonere, som er dømt for vold og anden personfarlig kriminalitet og flere afsonere, som er dømt for anden alvorlig kriminalitet (voldtægt og anden sædelighedskriminalitet, narkotikakriminalitet og røveri).

At der i 2011 er færre afsonere, som er dømt for færdselslovskriminalitet, skyldes en lovændring i 2000, der betød, at færdselslovsovertrædere (spritbilister) kunne idømmes samfundstjeneste eller alkoholbehandling i stedet for fængselsstraf. Det forhold, at der er færre afsonere, som er dømt for tyveri, brugstyveri mv., formentligt skyldes en kombination af stigende anvendelse af

²⁸ Oplysningerne stammer fra Klientsystemet. Af instruktionen fremgår, at i så fald klienten er dømt for mere end ét forhold, er det kriminaliteten med den største strafferamme, som skal indtastes.

samfundstjeneste (også til berigelseskriminelle), indførelse af fodlænkeordningen i 2005, og et fald i antallet af anmeldelser og domfældelser for berigelseskriminalitet i perioden.

Alt i alt betyder det, at der i 2011 er sket en større koncentration blandt fængselspopulationen, så den i højere grad kommer til at bestå af dømt, som har begået alvorligere kriminalitet.

Tabel 3.14 viser straffens art. Hæftestraffen blev afskaffet i 2001, hvorfor denne kategori ikke optræder for 2011-populationen. I 1999 var det 89 pct. af populationen, som var idømt en tidsbestemt fængselsstraf, mens otte pct. var idømt en hæftestraf. Det var således i alt 97 pct. af afsonerne, som i 1999 afsonede en tidsbestemt straf. I 2011 er det ligeledes 97 pct. af afsonerne, som afsoner en tidsbestemt straf. Der er således ikke sket nogen ændring på dette punkt. I 1999 var der 13 livstidsafsonere på undersøgelsesdagen (0,5 pct.). I 2011 er der 18 livstidsafsonere på undersøgelsesdagen (0,7 pct.). I 1999 var der 36 forvaringsdømte på undersøgelsesdagen (1,4 pct.), mens der i 2011 er 53 forvaringsdømte (2,0 pct.).²⁹ Der var 29 personer (1,1 pct.), som afsonede en bødeforvandlingsstraf i 1999. Der er ingen i 2011-populationen, som afsoner en bødeforvandlingsstraf.

Tabel 3.14. Straffens art

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Tidsbestemt hæftestraf	216	8,3	.	.
Tidsbestemt fængselsstraf	2.302	88,7	2539	97,3
Livstid	13	0,5	18	0,7
Forvaring	36	1,4	53	2,0
Bødeforvandlingsstraf	29	1,1	0	0,0
I alt	2.596	100	2.610	100

Tabel 3.15 viser straffens længde for de to populationer. I tabellen anvendes de kategorier, som er anvendt i 1999-undersøgelsen.

Når de to populationer sammenlignes ses, at afsonere i 1999 generelt havde kortere domme end afsonerne i 2011. Der var således 1.350 personer, svarende til 52 pct., som i 1999 havde en dom på 1 år eller derunder. I 2011 er der 889 personer, svarende til 34 pct., som har en dom på 1 år eller derunder. Dermed er det knapt to-tredjedele af de indsatte i 2011, som afsoner en dom på over 1 år eller har en tidsbestemt straf. Stigningen i afsonernes strafflængde afspejles også i den gennemsnitlige strafflængde i de to populationer. I 1999 var den gennemsnitlige strafflængde på 870 dage, mens den i 2011 er steget til 1.127 dage. Når straffen generelt er øget, skyldes det den tidligere nævnte koncentration af fængselspopulationen, hvor indførelsen af de alternative straffe medfører, at den resterende fængselspopulation kommer til at bestå af indsatte med længerevarende domme for alvorlig kriminalitet. Ligeledes betyder strafskærpelser i den mellemliggende periode, at de indsatte kommer til at afsoner i længere tid i 2011 end de gjorde i 1999 for samme type kriminalitet. Endeligt har lovændringen i 2009 om den styrkede indsats overfor bandekriminalitet medført skærpede straffe for lovovertrædere, som har bandetilknytning.

²⁹ Grønlandere, der efter den grønlandske kriminallov er idømt forvaring med anbringelse i Anstalten ved Herstedvester, er inkluderet under forvaring.

Tabel 3.15. Straffens længde

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
1-14 dage	98	3,8	12	0,5
15-30 dage	155	6,0	63	2,4
31-60 dage (31-60 dage)	256	9,9	134	5,1
>2-3 mdr. (61-90 dage)	118	4,5	84	3,2
>3-6 mdr. (91-184 dage)	298	11,5	224	8,6
>6-12 mdr. (185-365 dage)	425	16,4	359	13,8
>1 år-2 år (366 dage-730 dage)	395	15,2	540	20,7
>2 år-3 år (731 dage-1.095 dage)	237	9,1	334	12,8
>3 år-5 år (1.096-1.825)	207	8,0	300	11,5
>5 år-7 år (1.826-3.555 dage)	101	3,9	155	5,9
>7 år-10 år (3.556-3.650 dage)	114	4,4	139	5,3
>10 år (3.651 dage og derover)	136	5,2	179	6,9
Uoplyst	7	0,3	16	0,6
Livstid	13	0,5	18	0,7
Forvaring	36	1,4	53	2,0
Gennemsnit i dage ³⁰	869,9	-	1.126,5	-
I alt	2.596	100	2.610	100

Tabel 3.16 viser den gennemsnitlige strafflængde i de to populationer fordelt på kriminalitet. Den gennemsnitlige strafflængde er beregnet for de afsonere, som har en tidsbestemt straf. Som det fremgår af tabellen er der særligt fire kriminalitetstyper, hvor straffen er blevet længere. Det gælder for vold og anden personfarlig kriminalitet (+318 dage i gennemsnit), brandstiftelse (+663 dage i gennemsnit), narkotikakriminalitet (+318 dage i gennemsnit) og andre ejendomsforbrydelser (+411 dage i gennemsnit).

Det er altså afsonere, som er dømt for brandstiftelse og som er dømt for andre ejendomsforbrydelser, der har oplevet de største strafforøgelse. I 1999 var der blot to dømte brandstiftere, som afsonede en straf på over tre år. I 2011 er der 10 dømte brandstiftere, som afsoner en straf på over tre år. Og mens der i 1999 ikke var nogle afsonere dømt for 'andre ejendomsforbrydelser', der havde en straf på over fem år, er der i 2011 syv afsonere, som har en dom på over fem år. Den kraftige stigning vedrørende 'andre ejendomsforbrydelser' skyldes dermed forholdsvis få (spektakulære) sager om økonomisk kriminalitet. Det skal også bemærkes, at der i begge år er tale om forholdsvis få personer, som er dømt for brandstiftelse og andre ejendomsforbrydelser (ca. 100 personer hvert år, svarende til fire pct. af afsonerne). Stigningen i strafflængden angår dermed forholdsvis få personer.

Derimod udgør afsonere, som er dømt for vold og anden personfarlig kriminalitet, samt narkotikakriminalitet, en ganske stor andel af afsonerne. I 2011 er vold/anden personfarlig kriminalitet og narkotikakriminalitet de to største kriminalitetskategorier, og til sammen udgør de

³⁰ Personer idømt livstid og forvaring er udeladt af beregningen. Ligeledes er de personer, hvor strafflængden er uoplyst. 13 personer fra 2011-klientpopulationen er registreret med en strafflængde på 0 dage i Klientsystemet. Det skyldes formentligt, at der ikke var foretaget en straffeberegning. Disse sager er i denne rapport omkodet til uoplyst, og indgår dermed ikke i udregningen af gennemsnittet. Det betyder, at den gennemsnitlige strafflængde i denne rapport adskiller sig en smule fra det oplyste i rapporten Klientundersøgelsen 2011 (Clausen, 2013).

40 pct. af afsonerne. Det betyder, at den stigning, der er sket i strafflængden for disse afsonere, omfatter langt flere personer.

Når straffen i særlig grad er blevet længere for indsatte, som er dømt for vold/anden personfarlig kriminalitet og narkotikakriminalitet, er det en naturlig følge af de strafskærpelser, der er foretaget for disse kriminalitetstyper i den mellemliggende periode.³¹

Tabel 3.16. Gennemsnitlig strafflængde for afsonere med tidsbestemt straf fordelt på kriminalitet

	1999-population		2011-population		Forskel + dage
	Antal	Gns. (dage)	Antal	Gns. (dage)	
Drab	192	4.140,8	187	4.267,8	127
Vold og anden personfarlig krim.	480	385,1	600	703,2	318
Brandstiftelse	26	623,1	24	1.285,6	663
Voldtægt og anden sædelighedskrim.	58	907,0	122	1.022,1	115
Narkotikakriminalitet	361	1.328,1	413	1.646,0	318
Røveri	364	1.089,1	382	1.114,3	25
Tyveri, brugstyveri mv.	449	265,7	245	391,6	126
Andre ejendomsforbrydelser	78	418,4	72	829,4	411
Straffelov i øvrigt	130	383,7	166	565,2	182
Færdselslovskriminalitet	274	76,8	147	149,9	73
Lov om euforiserende stoffer	74	510,3	93	656,2	146
Særlov i øvrigt	46	416,3	47	498,6	82
Uoplyst	8	663,1	.	.	.
Vilkårsovertrædelse	.	.	25	213,1	.
I alt	2.540	869,9	2.523	1.126,5	257

Strafskærpelserne har ikke blot betydning for straffens længde, men også for kriminalitetens art. Strafskærpelserne betyder dels, at disse indsatte, som er dømt for vold/anden personfarlig kriminalitet og narkotikakriminalitet, afsoner i en længere periode og dermed kommer de også til at udgøre en større andel af fængselspopulationen i en klientundersøgelse, hvor man belyser klientellet på en given dag. Strafskærpelserne betyder endvidere, at der er en større sandsynlighed for at blive registreret i Klientsystemet med vold/anden personfarlig kriminalitet og narkotikakriminalitet, eftersom det er kriminalitetstypen med den højeste strafferamme, som registreres i så fald klienten er dømt for mere end ét forhold.

3.6.2. Placering og afsoningsvilkår

Tabel 3.17 viser, hvilken institution de indsatte afsonede i på undersøgelsesdagen. Fordelingen afspejler i vidt omfang kapaciteten i de forskellige institutioner i henholdsvis 1999 og 2011. Det skal bemærkes, at der i 1999 var langt flere afsonere, som afsonede i Københavns Fængsler (fem pct.) og i arresthuse (11 pct.) end der er i 2011 (henholdsvis to pct. og syv pct.).

³¹ Derimod ses ikke samme udprægede tendens, hvad angår sædelighedskriminalitet, hvor der også er sket strafskærpelser i perioden.

Som tidligere nævnt fremgik det af Differentieringsudvalgets kommissorium, at udvalget skulle overveje, hvorvidt brugen af arresthusene til strafafsoning (i 1999) var hensigtsmæssigt. Differentieringsudvalget konkluderede i den forbindelse, at de mente, at arresthusene (i 1999) i for høj grad blev anvendt til a) strafafsonere, som på grund af kapacitetsproblemer ventede på at blive overført til fængsel, efter de havde fået dom, og b) strafafsonere, som blev midlertidigt overført til arresthus efter beslutning om overførsel fra åbent til lukket fængsel. Kriminalforsorgen har siden haft fokus på dette i forbindelse med opfølgningen på kapacitets- og belægsanalyserne, og det kan således forklare, hvorfor der er færre klienter, som i 2011 afsoner i arresthusene og Københavns Fængsler.

Tabel 3.17. Institution

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Jyderup	126	4,9	151	5,8
Midtjylland (Nr. Snede+Kærshovedgård)	240	9,2	288	11,0
Møgelkær	147	5,7	174	6,7
Sdr. Omme	232	8,9	196	7,5
Renbæk	116	4,5	159	6,1
Søbysøgård	93	3,6	133	5,1
Horserød	266	10,2	195	7,5
Kragsskovhede	173	6,7	202	7,7
Kastanienborg	20	0,8	.	.
Amstrup	22	0,8	.	.
Gribskov	49	1,9	.	.
Anstalten ved Herstedvester	141	5,4	145	5,6
Vridsløselille	188	7,2	192	7,4
Nyborg	152	5,9	163	6,2
Ringe	77	3,0	77	3,0
Østjylland (Horsens)	147	5,7	176	6,7
Københavns Fængsler	133	5,1	51	2,0
Arresthuse	274	10,6	182	7,0
Pensioner	-	-	126	4,8
I alt	2.596	100	2.610	100

I tabel 3.18 er afsonerne fordelt på institutionstype. I 1999 afsonede 27 pct. af de indsatte i lukkede fængsler, mens 57 pct. afsonede i åbne fængsler. I 2011 er det 29 pct. af de indsatte, som afsoner i lukkede fængsler, mens 57 pct. afsoner i åbne fængsler. Som nævnt ovenfor er den primære forskel imidlertid, at der er i 2011 er færre afsonere, som afsoner i Københavns Fængsler og arresthuse.

1999-undersøgelsen indeholder ikke oplysninger om, hvor mange personer der afsonede på en pension på undersøgelsesdagen. Oplysninger om afsoningsinstitution refererer til 'moder-institutionen', dvs. fængsel eller arresthus. Som tidligere nævnt (i afsnit 2.3) indeholder 1999-undersøgelsen imidlertid oplysninger om udstationering og alternativ afsoning og på den baggrund skønnes det, at omkring 100 personer i 1999 afsonede på en pension på undersøgelsestidspunktet. Hovedparten af disse havde formentligt et dansk cpr-nummer.

Tabel 3.18. Institutionstype

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Lukkede fængsler	705	27,2	753	28,9
Åbne fængsler	1.484	57,2	1.498	57,4
Københavns Fængsler	133	5,1	51	2,0
Arresthuse	274	10,6	182	7,0
Pensioner	-	-	126	4,8
I alt	2.596	100	2.610	100

Tabel 3.19 viser, hvilket afsoningsregime afsonerne i henholdsvis 1999 og 2011 afsonede under. I 1999-undersøgelsen er afsoningsregime dog ikke registreret. Oplysningerne om afsoningsregime i 1999 er således udelukkende baseret på institutionstypen, idet der forudsættes, at man i 1999 afsonede under åbent regime i åbne fængsler og pensioner, og at man afsonede under lukket regime i lukkede fængsler, arresthuse og i Københavns Fængsler. I efteråret 1998 blev de første halvåbne afdelinger etableret i de åbne fængsler.³² Som følge heraf er åbent og halvåbent slået sammen i tabel 3.19.

Tabellen viser, at 43 pct. af afsonerne i 1999 afsonede under lukket regime, mens 57 pct. afsonede under åbnet/halvåbent regime. I 2011 er det næsten samme fordeling, idet 43 pct. afsoner under lukket regime og 58 pct. afsoner under åbent/halvåbent regime. Når der er omtrent samme fordeling i afsoningsregimer i 1999 og 2011 på trods af, at der i 2011 er færre, som afsoner i arresthuse og Københavns Fængsler (dvs. under et lukket afsoningsregime), skyldes det, at der i den mellemliggende periode er blevet oprettet afsoningspladser med lukket regime i de åbne fængsler (siden 2004). I 2011 er der således 137 personer (svarende til fem pct. af afsonerne), der afsoner under et lukket regime i et åbent fængsel.

Tabel 3.19. Afsoningsregime

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Lukket	1.112	42,8	1.108	42,5
Åbent/halvåbent	1.484	57,2	1.502	57,5
I alt	2.596	100	2.610	100

3.6.3. Afstand mellem bopæl og afsoningsinstitution

1999-undersøgelsen omfattede et afsnit om nærhedsprincippet, hvor afstanden mellem afsonerens bopælskommune og afsoningsinstitution belyses. 2011-undersøgelsen rummer også oplysninger om afstand, men her er tale om afstanden mellem afsonerens *bopæl* i kommunen og afsoningsinstitutionen. Der er således tale om en mere præcis beregning i 2011-materialet. Det er kun i de sager, hvor afsoneren har en rådhusadresse, hvor afstanden i 2011 er beregnet til kommunen. Det skal dog bemærkes, at oplysninger fra 1999 stammer fra før strukturreformen, hvilket betyder, at de daværende kommuner var langt mindre geografisk.³³ Det har dog næppe stor

³² 30 pladser i Statsfængslet Møgelkær og 23 pladser i Statsfængslet ved Horsørød.

³³ Ved strukturreformen blev antallet af kommuner reduceret fra 271 til 98 kommuner, hvorfor mange kommuner også blev større geografisk.

betydning i sammenligningsøjemed, at afstanden i 1999 blev beregnet til kommunen og ikke bopælen.

Af tabel 3.20 fremgår, i hvor mange tilfælde der ikke er beregnet en afstand mellem bopæl og afsoningsinstitution, dvs. oplysningen er uoplyst. Det skyldes enten, at spørgsmålet ikke er udfyldt (1999-undersøgelsen), eller det ikke har været muligt at beregne afstanden, for eksempel fordi personen ikke findes i befolkningsregisteret (2011-undersøgelsen). I 1999 var der ikke beregnet afstand for tre pct. af afsonerne, mens afstanden ikke er beregnet for fire pct. af afsonerne i 2011-undersøgelsen.

Tabel 3.20. Afstand beregnet mellem bopæl og afsoningsinstitution

	1999-population		2011-population	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Afstand ikke beregnet	77	3,0	100	3,8
Afstand beregnet	2.519	97,0	2.510	96,2
I alt	2.596	100	2.610	100

I det følgende anvendes to (tre) metoder til at vurdere afstanden mellem afsonernes bopæl og afsoningsinstitution. Den første metode er den gennemsnitlige afstand i km, mens den anden (og tredje) metode er andelen af afsonere, som har henholdsvis mindst 50 km og 100 km mellem afsoningsinstitution og bopæl. Det er samme metoder, som blev anvendt i 1999-undersøgelsen.³⁴

Tabel 3.21 viser den gennemsnitlige afstand i km mellem bopæl og afsoningsinstitution fordelt på institutioner. Tabellen viser, at der samlet set ikke er sket nogen væsentlig ændring, idet afsonerne i 1999 i gennemsnit havde 97,3 km mellem afsoningsinstitution og bopæl, mens afsonerne i 2011 i gennemsnit har 96,9 km. Når man kigger på de enkelte institutioner, er der dog sket ændringer. Afsonere i visse institutioner har fået længere afstand mellem bopæl og afsoningsinstitution, mens afsonere i andre institutioner har fået kortere afstand.

³⁴ Det skal i den forbindelse imidlertid nævnes, at 140 afsonere i 1999-materialet er registreret med 0 km mellem bopæl og afsoningsinstitution. Der er formentlig tale om personer, som afsoner i samme kommune, som de har bopæl. Dette er med til at trække gennemsnittet en smule ned. For at undersøge, hvor stor betydning dette har for sammenligningen er det forsøgt at sætte afstanden til 0 km for de 163 afsonere fra 2011-populationen, som bor i samme kommune, hvor de afsoner. Dette betyder, at den gennemsnitlige afstand mellem bopæl og afsoningsinstitution for 2011-populationen falder fra 96,9 km til 95,9 km.

Tabel 3.21. Gennemsnitlig afstand i km mellem bopæl og afsoningsinstitution, fordelt på institution

	1999-population		2011-population	
	Antal	Gns.	Antal	Gns.
Jyderup	123	57,9	149	63,1
Midtjylland (Nr. Snede+Kærshovedgård)	236	131,2	285	146,6
Møgelkær	145	114,9	172	108,6
Sdr. Omme	229	181,0	195	136,1
Renbæk	114	13,8	157	80,8
Søbysøgård	93	38,8	132	60,0
Horserød	254	78,0	192	62,3
Kragsskovhede	172	137,4	197	119,3
Kastanienborg	18	26,3	.	.
Amstrup	21	109,4	.	.
Gribskov	49	56,2	.	.
Anstalten ved Herstedvester	130	166,1	124	130,9
Vridsløselille	177	53,6	179	50,3
Nyborg	149	89,9	153	103,6
Ringe	76	132,4	76	127,8
Østjylland (Horsens)	141	94,6	171	107,9
Københavns Fængsler	126	25,7	51	61,3
Arresthuse	266	46,2	176	73,2
Pensioner	-	-	101	54,3
I alt	2.519	97,3	2.510	96,9

I tabel 3.22 er institutionerne inddelt i institutionstyper. Af tabel 3.22 ses, at afsonerne i de lukkede fængsler nu (i 2011) stort set har samme afstand til deres bopæl (98,5 km i gennemsnit), som afsonerne havde i 1999 (100,8 km i gennemsnit). Den gennemsnitlige afstand for afsonerne i åbne fængsler er faldet en smule (fra 111,3 km til 103,1 km). Afsonere i Københavns Fængsler har i den mellemliggende periode fået væsentlig længere til deres bopæl. Den gennemsnitlige afstand er således steget fra 25,7 km til 61,3 km. Ligeledes er afstanden blevet længere for de afsonere, som afsoner i arresthuse i provinsen. I 1999 havde disse i gennemsnit 46,2 km mellem afsoningsinstitution og bopæl, mens afstanden i 2011 er 73,2 km.

Tabel 3.22. Gennemsnitlig afstand i km mellem bopæl og afsoningsinstitution, fordelt på institutionstype

	1999-population		2011-population	
	Antal	Gns.	Antal	Gns.
Åbne fængsler	1.454	111,3	1.479	103,1
Lukkede fængsler	673	100,8	703	98,5
Københavns Fængsler	126	25,7	51	61,3
Arresthuse	266	46,2	176	73,2
Pensioner	.	.	101	54,3
I alt	2.519	97,3	2.510	96,9

Tabel 3.23 viser, hvor stor en andel af afsonerne, som havde henholdsvis 50 km og 100 km mellem bopæl og afsoningsinstitution. Oplysningen er fordelt på institutioner. Tabellen viser, at 55 pct. af afsonerne i 1999 havde mindst 50 km til deres bopæl, mens 36 pct. havde mindst 100 km til deres

bopæl. I 2011 er det 63 pct. af de indsatte, som har mindst 50 km til deres bopæl, mens 39 pct. af de indsatte har mindst 100 km til deres bopæl. Det betyder, at flere afsonere har fået længere afstand mellem deres afsoningsinstitution og deres bopæl. Når der ses på de enkelte institutioner ses også en tendens til, at afsonerne har fået længere afstand mellem bopæl og afsoningsinstitution. Der er således kun få institutioner, hvor andelen af indsatte med mindst 100 km er faldet.

Tabel 3.23. Andel afsonere med henholdsvis mere end 50 km og mere end 100 km mellem bopæl og afsoningsinstitution, fordelt på institution

	1999-population		2011-population	
	Min. 50 km	Min. 100 km	Min. 50 km	Min. 100 km
Jyderup	53 %	6 %	63 %	8 %
Midtjylland (Nr. Snede+Kærshovedgård)	75 %	49 %	88 %	62 %
Møgelkær	55 %	40 %	79 %	45 %
Sdr. Omme	88 %	67 %	78 %	51 %
Renbæk	85 %	40 %	66 %	23 %
Søbysøgård	14 %	13 %	37 %	27 %
Horserød	45 %	26 %	39 %	17 %
Kragsskovhede	88 %	68 %	77 %	52 %
Kastanienborg	11 %	0 %	.	.
Amstrup	71 %	48 %	.	.
Gribskov	53 %	10 %	.	.
Anstalten ved Herstedvester	69 %	55 %	67 %	57 %
Vridsløselille	29 %	14 %	30 %	17 %
Nyborg	56 %	40 %	76 %	62 %
Ringe	80 %	71 %	86 %	68 %
Østjylland (Horsens)	59 %	41 %	69 %	47 %
Københavns Fængsler	11 %	6 %	35 %	22 %
Arresthuse	26 %	14 %	49 %	26 %
Pensioner	-	-	38 %	19 %
I alt	55 %	36 %	63 %	39 %

I tabel 3.24 er opgørelsen fordelt på institutionstyper. I 1999 havde 55 pct. af afsonerne i de lukkede fængsler mindst 50 km til deres bopæl, mens 40 pct. af afsonerne havde mindst 100 km. I 2011 er det hele 62 pct. af afsonerne i de lukkede fængsler, som havde mindst 50 km til deres bopæl, mens 47 pct. havde mindst 100 km. Andelen af indsatte i lukkede fængsler, som har lang afstand til bopælen, er altså steget i den mellemliggende periode.

Tabel 3.24. Andel afsonere med henholdsvis mere end 50 km og mere end 100 km mellem bopæl og afsoningsinstitution, fordelt på institutionstype

	1999-population		2011-population	
	Min. 50 km	Min. 100 km	Min. 50 km	Min. 100 km
Lukkede fængsler	55 %	40 %	62 %	47 %
Åbne fængsler	65 %	40 %	68 %	39 %
Københavns Fængsler	11 %	6 %	35 %	22 %
Arresthuse	26 %	14 %	49 %	26 %
Pensioner	.	.	38 %	19 %
I alt	55 %	36 %	63 %	39 %

Når der ses på afsonere i åbne fængsler er udviklingen lidt anderledes. Her er der i den mellemliggende periode blevet lidt flere indsatte, som har mindst 50 km til deres bopæl, mens andelen med mindst 100 km er næsten status quo.

Størst forskel er der imidlertid for afsonere i Københavns Fængsler og arresthusene. Andelen af afsonere i Københavns Fængsler, som har mindst 100 km til deres bolig er steget fra seks pct. i 1999 til 22 pct. i 2011. Og mens det blot var 14 pct. af afsonerne i arresthusene, som havde mindst 100 km til deres bopæl i 1999, er det nu 26 pct., som har mindst 100 km.

På baggrund af ovenstående kan følgende konkluderes, når de to populationer sammenlignes:

- Overordnet set har afsonerne omtrent samme gennemsnitlige afstand mellem deres afsoningsinstitution nu (2011) som de havde tidligere.
- Afsonerne i fængslerne har i gennemsnit fået lidt kortere afstand til deres bopæl, mens afsonerne i Københavns Fængsler og arresthusene i gennemsnit har fået længere afstand.
- En større andel af afsonerne har lang afstand til deres bopæl nu end tidligere. Dette skyldes blandt andet, at afsonere i Københavns Fængsler og arresthusene har fået længere afstand, eller rettere, at der er færre afsonere i Københavns Fængsler og arresthusene, som har kort afstand til deres bopæl.

4. Afslutning og konklusion

Sammenligningen af de to klientundersøgelser fra henholdsvis 1999 og 2011 viser, at for samtlige indsatte adskiller de to fængselspopulationer sig særligt ved, at der i 2011 er:

- Lidt flere indsatte med udenlandsk statsborgerskab.
- Flere indsatte, som er dømt for vold/anden personfarlig kriminalitet, og som er dømt for anden alvorlig kriminalitet.
- Flere indsatte med lange domme, hvorved den gennemsnitlige strafflængde også er øget.

Sammenligningen af de to klientundersøgelser viser, at for indsatte *med dansk cpr-nummer* adskiller de to fængselspopulationer sig ved, at der i 2011 er:

- Lidt flere indsatte med udenlandsk statsborgerskab.
- Flere indsatte som er indvandrere og efterkommere. Og stigningen i andelen af indvandrere og efterkommere er større i fængselspopulationen end i befolkningen generelt i samme periode.
- Flere indsatte, som er dømt for vold/anden personfarlig kriminalitet, og som er dømt for anden alvorlig kriminalitet.
- Flere indsatte med lange domme, hvorved den gennemsnitlige strafflængde også er øget.
- Flere indsatte, som har været anbragt uden hjemmet i barndom eller ungdom.
- Flere indsatte, som har grundskole som højeste fuldførte uddannelse og færre indsatte, som har en erhvervsfaglig uddannelse.
- Flere indsatte, som har været indlagt til psykiatrisk behandling, og som har modtaget behandling for psykiske lidelser.
- Lidt flere indsatte, som tidligere er idømt en frihedsstraf eller fængselsstraf.
- Flere indsatte, som har mindst 50 km mellem afsoningsinstitution og bopæl, og flere indsatte som har mindst 100 km mellem afsoningsinstitution og bopæl.

Ovenstående peger på, at klientellet i fængslerne er blevet mere belastet socialt og kriminelt i løbet af de 12 år, der er gået mellem de to klientundersøgelser.

Der kan udpeges to hovedårsager til denne udvikling. Den ene hovedårsag er kriminalitetsudviklingen i Danmark. I den mellemliggende periode har der været en stigning i antallet af anmeldelser og domfældelser for vold, sædelighedskriminalitet, røveri og narkotikakriminalitet, mens der har været et fald i antallet af anmeldelser og domfældelser for berigelseskriminalitet. Dette påvirker selvklart også fængselspopulationen, så der i 2011 er en større andel af de indsatte, som er dømt for alvorligere kriminalitet.

Den anden hovedårsag til denne udvikling er en række lovændringer i de sidste 12 år, som har medført, at der sker en koncentration, så fængselspopulationen i højere og højere grad kommer til at bestå af indsatte, som dels har begået alvorlig kriminalitet og fået lange domme, og som dels er socialt belastet. Det drejer sig særligt om lovændringen i 2000, der betød, at færdselslovs-overtrædere (spritbilister) kunne idømmes samfundstjeneste eller alkoholistbehandling i stedet for fængselsstraf, og om indførelsen af fodlænkeordningen i 2005 (og udvidelser af denne i 2006, 2008 og 2010).

Hovedparten af de lovovertrædere, som idømmes en samfundstjenestedom, eller som får tilladelse til at afsone i hjemmet med elektronisk fodlænke, er personer, som generelt er bedre stillet socioøkonomisk, ligesom de er mindre kriminelt belastede.

Det betyder med andre ord, at nogle af de lovovertrædere, som tidligere kom i fængsel, nu får alternativer til fængselsstraf – eller at de prøveløslades tidligere efter den såkaldte ’noget for noget’-ordning, fordi de har gode sociale forhold, eller fordi de gør en særlig indsats, mens de afsoner. Heraf følger også, at dem, som bliver tilbage i fængslet, er den gruppe af lovovertrædere, som på grund af deres sociale og kriminelle belastning *ikke* er kommet i betragtning til et alternativ til fængsel eller tidlig prøveløsladelse.

De strafskærpelser, som siden 2002 er blevet gennemført vedrørende vold, sædelighedskriminalitet, narkotikakriminalitet og strafskærpelsen i forbindelse med en styrket indsats overfor bandekriminalitet, betyder endvidere, at den resterende – og koncentrerede – fængselspopulation også afsoner længere domme, end de gjorde tidligere.

Udviklingen i retning af en mere og mere socialt belastet fængselspopulation er dog ikke ny. I klientundersøgelsen fra 1999 sammenligner Kyvsgaard klientellet med en tidligere klientundersøgelse fra 1984 og konkluderer på den baggrund, at de indsatte i den mellemliggende periode er blevet dårligere stillet socialt. Og i en endnu tidligere undersøgelse *...og fængslet ta’r de sidste* fra 1989, sammenligner Kyvsgaard de indsatte i 1973 med de indsatte i 1983 og konkluderer, at de indsatte i den periode er blevet mere socialt belastet (Kyvsgaard, 1989).

Denne rapport peger på, at udviklingen mod en stadig mere socialt belastet fængselspopulation fortsætter. Klientundersøgelsen fra 2011 viser, at en stor andel af de indsatte har været anbragt uden for hjemmet i barndom eller ungdom, at en stor andel ikke har opnået en kompetencegivende uddannelse efter de har forladt grundskolen, og at forholdsvis mange har haft kontakt til det psykiatriske behandlingssystem. Sammenligningen med klientundersøgelsen fra 1999 viser, at de indsatte er blevet mere belastet, hvad angår disse faktorer, i perioden fra 1999 til 2011.

Her godt 20 år efter, at Britta Kyvsgaard skrev bogen *...og fængslet ta’r de sidste*, er det en endnu større sandhed, at fængslet ta’r de sidste.

Litteratur

- Balvig, F. & Kyvsgaard, B. (2009) *Man anmelder da vold? En analyse af ændringer i anmeldelsestilbøjeligheden for vold*. Københavns Universitet, Justitsministeriet, Det Kriminalpræventive Råd, Rigspolicehøfen.
- Balvig, F., Kyvsgaard, B. & Boesen Pedersen, A. (2012). *Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2011 samt registrerede ofre 2001-2009*. Københavns Universitet, Justitsministeriet, Det Kriminalpræventive Råd, Rigspolitiet.
- Christoffersen, M. (1999). *Risikofaktorer i barndommen – forløbsundersøgelse med særligt henblik på forældres psykiske sygdomme*. Socialforskningsinstituttet, København.
- Clausen, S. (2013). *Klientundersøgelsen 2011*. Direktoratet for Kriminalforsorgen, København.
- Clausen Nielsen, R. & Kyvsgaard, B. (2007). *Alkoholbehandling. En effektevaluering*. Justitsministeriets Forskningsenhed, København.
- Egelund, T. & Hestbæk, D. (2003). *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt*. Socialforskningsinstituttet, København.
- Fuglsang Olsen, R., Egelund, T. og Laustsen, M. (2011). *Tidligere anbragte som unge voksne*. SFI, Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København.
- Kjær Minke, L. (2012). *Fængslets indre liv*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København.
- Kriminalforsorgen (2000a): *Placering af indsatte, bind 1*. Direktoratet for Kriminalforsorgen, København.
- Kriminalforsorgen (2000b). *Kriminalforsorgens Statistik 1999*. Direktoratet for Kriminalforsorgen, København.
- Kriminalforsorgen (2012). *Kriminalforsorgens Statistik 2011*. Direktoratet for Kriminalforsorgen, København.
- Kyvsgaard, B. (1989). *...og fængslet ta'r de sidste. Om kriminalitet, straf og levevilkår*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København.
- Kyvsgaard, B. (1999) [2000]. "Klientundersøgelsen". *Placering af indsatte, bind 2*. Direktoratet for Kriminalforsorgen, København.
- Socialministeriet, Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Justitsministeriet (2006). *Psykisk sygdom og kriminalitet*. Indenrigs- og Sundhedsministeriet, København.

Bilag 1. Kategoriseringen af kriminalitet

1999	2011	Samlet til komparativ analyse
Drab	Drab (forsætlig)	Drab
Vold, mindre alvorlig Vold, alvorlig Vold eller trusler om vold mod tjenestemand Vold i øvrigt eller trusler om vold	Vold i øvrigt (forsætligt) Anden personfarlig kriminalitet	Vold og anden personfarlig kriminalitet
Brandstiftelse	Ildspåsættelse	Brandstiftelse
Seksualkriminalitet mod voksne Seksualkriminalitet mod mindreårige	Voldtægt, voldtægtsforsøg Anden sædelighedskriminalitet, samt incest	Voldtægt og anden sædelighedskriminalitet
Narkotika	Grov narkokriminalitet	Narkotikakriminalitet
Røveri	Røveri	Røveri
Tyveri/ indbrud/brugstyveri	Tyveri og hittegods, hæleri samt brugstyveri Brugstyveri af motorkøretøj over 18 år Brugstyveri af motorkøretøj under 18 år	Tyveri, brugstyveri mv.
Berigelsesforbrydelser i øvrigt	Anden berigelseskriminalitet mv. Hærværk	Andre ejendomsforbrydelser
Anden straffelov	Straffelov i øvrigt	Straffelov i øvrigt
Færdselslov	Færdselslovsovertrædelser	Færdselslovskriminalitet
Lov om euforiserende stoffer	Lov om euforiserende stoffer	Lov om euforiserende stoffer
Anden særlov Våbenlov	Særlov i øvrigt	Særlov i øvrigt
	Vilkårsovertrædelser	

Bilag 2. Oversigt over F-diagnoser i ICD-10

F00-09	Organiske (incl. symptomatiske) psykiske lidelser
F10-19	Psykiske lidelser og adfærdsmæssige forstyrrelser forårsaget af brug af alkohol eller andre psykoaktive stoffer
F20-29	Skizofreni, skizotypisk sindslidelse, paranoide psykoser, akutte og forbigående psykoser samt skizoaffektive psykoser
F30-39	Affektive sindslidelser
F40-49	Nervøse og stress-relaterede tilstande samt tilstande med nervøst betingede legemlige symptomer
F50-59	Adfærdsændringer forbundne med fysiologiske forstyrrelser og fysiske faktorer
F60-69	Forstyrrelser og forandringer af personlighedsstruktur og adfærd
F70-79	Mental retardering (åndssvaghed)
F80-89	Psykiske udviklingsforstyrrelser
F90-98	Adfærds- og følelsesmæssige forstyrrelser opstået i barndom eller adolescens
F99	Psykisk lidelse eller forstyrrelse, ikke på anden måde specificeret
X-Y	Ydre sygdoms- og dødsårsager
Z	Faktorer af betydning for sundhedstilstand og kontakter med sundhedsvæsen ³⁵

³⁵ Herunder diagnose af typen Z04.6 Psykiatrisk undersøgelse og observation begæret af myndigheder. Gruppen kan yderligere specificeres i følgende: Z04.60 Retspsykiatrisk observation. Z04.61 Dom til behandling. Z04.62 Dom til psykiatrisk anbringelse. Z04.63 Civilretslig undersøgelse. Z04.64 Socialretlig undersøgelse. Z04.68 Anden retslig undersøgelse eller foranstaltning. Z04.69 Uspecificeret.